https://doi.org/10.59546/18290744-2026.4-6-146

ԱՐԹՈՒՐ ՂԱՄԲԱՐՅԱՆ
Հայ-Ռուսական համալսարանի իրավունքի տեսության և սահմանադրական իրավունքի ամբիոնի վարիչ, ՀՀ պետական կառավարման ակադեմիայի պրոֆեսոր, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ վաստակավոր իրավաբան
https://orcid.org/0000-0002-6322-4664
ԳՐԻԳՈՐ ՉԱՊԱՆՅԱՆ
Հայ-Ռուսական համալսարանի քրեական իրավունքի և քրեական դատավարության ամբիոնի հայցորդ,
ՀՀ փաստաբանների պալատի անդամ, փաստաբան
https://orcid.org/0009-0008-8719-4253

ARTUR GHAMBARYAN
Head of the Department of Legal Theory and Constitutional Law at the Russian-Armenian University, Professor of the Academy of Public Administration of the Republic of Armenia, Doctor of Law, Professor, Honored Lawyer of the Republic of Armenia
GRIGOR CHAPANYAN
Applicant at the Department of Criminal Law and Criminal Procedure of the Russian-Armenian University, Member of the Chamber of Advocates of the RA, Attorney

АРТУР ГАМБАРЯН
Заведующий кафедрой теории права и конституционного права Российско-Армянского университета, профессор Академии государственного управления РА, доктор юридических наук, профессор, Заслуженный юрист РА
ГРИГОР ЧАПАНЯН
Соискатель кафедры уголовного права и уголовного процесса Российско-Армянского университета, член Палаты адвокатов РА, адвокат

ՔՐԵԱԿԱՆ ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄԸ ԴԱԴԱՐԵՑՆԵԼՈՒ ԴԵՄ ԱՌԱՐԿԵԼԸ ԵՎ ԴՐԱ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԸ

OBJECTING TO THE TERMINATION OF CRIMINAL PROSECUTION AND ITS LEGAL CONSEQUENCES

ВОЗРАЖЕНИЕ ПРОТИВ ПРЕКРАЩЕНИЯ УГОЛОВНОГО ПРЕСЛЕДОВАНИЯ И ЕГО ПРАВОВЫЕ ПОСЛЕДСТВИЯ

Ներածություն

Հանրային քրեական հետապնդումը դադարեցնելու դատավարական կարգը կարող է ներառել հետևյալ փուլերը՝

1) քրեական հետապնդումը դադարեցնելու նախադրյալների պարզում և գործընթացի նախաձեռնում,

2) հսկող դատախազի կողմից որոշման կայացում և որոշման հետ ծանոթացում,

3) քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին որոշման ստուգում,

4) քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին որոշման վերացում և քրեական հետապնդման նորոգում:

Քրեական հետապնդումը բացառող հանգամանքները (ՀՀ ՔրԴՕ 12-րդ հոդվածի 1-ին մաս) պարզելու դեպքում քննիչը նախաձեռնում է քրեական հետապնդումը դադարեցնելու գործընթաց: Նա ստուգում է, թե հայտնաբերված քրեական հետապնդումը բացառող հանգամանքները ՀՀ ՔրԴՕ 12-րդ հոդվածի 1-ին մասի որ կետին են համապատասխանում:

Ընդհանուր կանոնի համաձայն՝ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու հիմքերի առկայության դեպքում հետապնդումը պետք է դադարեցվի, սակայն քրեական հետապնդումը դադարեցնելու որոշ հիմքերի առկայության դեպքում այս ընդհանուր կանոնը չի գործում, քանի որ օրենքով նախատեսված է քրեական հետապնդումը չդադարեցնելու և քրեական վարույթը շարունակելու հնարավորություն: Այսպես՝ ՀՀ ՔրԴՕ 12-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ մասերով սահմանված է քրեական հետապնդումը դադարեցնելու ոչ ռեաբիլիտացնող հիմքերի (ՀՀ ՔրԴՕ 12-րդ հոդվածի 1-ին մասի 10-րդ, 12-14-րդ կետեր) առկայության դեպքում քրեական վարույթը շարունակելու բացառիկ հնարավորություն, եթե շահագրգիռ անձն առարկում է քրեական հետապնդումը դադարեցնելու դեմ: Քրեական հետապնդումը դադարեցնելու այս հիմքերի առկայության պարագայում քննիչը սկսում է ՀՀ ՔրԴՕ 12-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ մասերով սահմանված փաստակազմը ստուգելու գործընթացը, մասնավորապես՝ մահացածի օրինական ներկայացուցչի կամ հետապնդվող անձի՝ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու վերաբերյալ դիրքորոշումը պարզելու գործընթաց, քանի որ թվարկված հիմքերը ոչ ռեաբիլիտացնող են:

Քրեական հետապնդումը դադարեցնելու ոչ ռեաբիլիտացնող հիմքերի առկայության դեպքում քրեական հետապնդումը չի դադարեցվում և քրեական վարույթը շարունակվում է, եթե առկա են ՀՀ ՔրԴՕ 12-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ մասերում նախատեսված պայմանները՝

1) քրեական հետապնդումը դադարեցնելու դեմ առարկությունը.

2) առարկության՝ անձին մեղսագրվող արարք չկատարելու պատճառը:

Այս պայմանները ՀՀ ՔրԴՕ 12-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ մասերը կիրառելու փաստակազմի (հիպոթեզի) տարրերն են, որոնց առկայության դեպքում գործում է ոչ թե քրեական հետապնդումը դադարեցնելու ընդհանուր կանոնը, այլ այդ կանոնից բացառությունը՝ քրեական հետապնդումը չի դադարեցվում և վարույթը շարունակվում է (առարկություն ներկայացնելու պայմանի մասին՝ հաջորդիվ):

Այս պայմաններից որևէ մեկի բացակայության դեպքում ՀՀ ՔրԴՕ 12-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ մասերը չեն կարող կիրառվել: Օրինակ՝ եթե անձն առարկում է հետապնդումը դադարեցնելու դեմ, սակայն չի նշում առարկելու պատճառը կամ որպես պատճառ նշում է զուտ

հետապնդումը շարունակելու մասին իր սուբյեկտիվ ցանկությունը, ապա բացակայում է ՀՀ ՔրԴՕ 12-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ մասերի կիրառման երկրորդ պայմանը, այսինքն՝ առարկությունը ներկայացվել է ոչ թե իրեն մեղսագրվող արարքը չկատարելու պատճառով, այլ ուրիշ պատճառաբանությամբ: Նման իրավիճակում կիրառվում է քրեական հետապնդման դադարեցնելու ընդհանուր կանոնը. թեև մեղադրյալը ներկայացրել է քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին առարկություն, սակայն այն առարկայազուրկ (որակազուր) առարկություն է[1], ուստի նման դեպքերում քրեական հետապնդումը ենթակա է դադարեցման: Այս մոտեցումն արդարացվում է քրեադատավարական ռեսուրսների տնտեսման հանգամանքով:

ՀՀ ՔրԴՕ 12-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ մասերում նախատեսված պայմանները պետք է պարզել՝ ըստ հերթականության: Եթե օրինակ՝ առաջին պայմանը (առարկության պայմանը) բացակայում է, ապա երկրորդ պայմանը (մեղսագրվող արարքը կատարած չլինելու պայմանը) քննարկելն անիմաստ է:

Հիմնական հետազոտություն

1. Քրեական հետապնդումը դադարեցնելու վերաբերյալ կամքի արտահայտման եղանակները

Քրեական հետապնդումը դադարեցնելու վերաբերյալ կամք արտահայտելու կապակցությամբ ՀՀ ՔրԴՕ 12-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ մասերում օգտագործվում է «(...) եթե անձն առարկում է դրա դեմ այն հիմքով, որ (...)» ձևակերպումը, որը ճիշտ մեկնաբանելու և կիրառելու համար անհրաժեշտ է քննարկել կամքի արտահայտման եղանակները կամ ձևերը:

Տեսության մեջ առանձնացվում են կամքի արտահայտման ուղղակի և անուղղակի, կամ անմիջական և միջնորդավորված եղանակները[2]: Կամքի անուղղակի արտահայտումն անվանում են նաև լռելյայն կամահայտնություն[3]: Ուղղակի կամ անուղղակի կամահայտնության փոխարեն առավել ընդունելի է «դրական (պոզիտիվ) կամ (բացասական) նեգատիվ կամահայտնություն» ձևակերպումների օգտագործումը: Դրական է կամքի այն արտահայտումը, որը դրսևորվում է անձի ակտիվ վարքագծով: Դրական կամահայտնությունը, ի տարբերություն բացասականի, ունի արտահայտման եղանակ (կամքը գրավոր, բանավոր խոսքով կամ կոնկլուդենտ գործողությամբ արտահայտելը), որի միջոցով հնարավոր է անմիջապես ընկալել անձի կամքը: Վերջինս հակադրվում է անգործությանը, որը կազմում է բացասական կամահայտնության բովանդակությունը[4]:

Քրեական դատավարության գիտության մեջ մեղադրյալի կամահայտնությունը, կախված քրեադատավարական գործունեության ակտիվությունից, բաժանվում է՝ դրական կամ բացասական կամահայտնության: Մեղադրյալի դրական կամահայտնության բովանդակությունը որոշակի գործողությունների կատարումն է, որոնք ուղղված են արտահայտված կամքի իրականացմանը, օրինակ՝ ցուցմունք տալու համաձայնությունը և, որպես արդյունք, ցուցմունք տալը: Մեղադրյալի բացասական կամահայտնության բովանդակությունն անգործությունն է, օրինակ՝ վերջին խոսքից հրաժարվելը: Սա պասիվ վարքագիծ է կամ լռություն, այսինքն՝

[1] ՀՀ ՔրԴՕ 12-րդ հոդվածի իմաստով հետապնդման դադարեցման դեմ ներկայացված առարկությունը կհամարվի որակյալ միայն այն պարագայում, երբ նրա հիմքում դրված կլինի մեղսագրվող արարքը չկատարելու հանգամանքը:

[2] *Эннекцерус Л.,* Курс германского гражданского права. Том I, полутом 2: Введение и общая часть. Под ред. Д. М. Генкина и проф. И. Б. Новицкого. М., Изд-во иностранной литературы, 1950, с. 145-147.

[3] *Ойгензихт В. А.,* Воля и волеизъявление (Очерки теории, философии и психологии права) / Академия наук Таджикской ССР; Отв. Ред. академик АН Таджикской ССР С.А. Раджабов. Душанбе, 1983, с. 126-127.

[4] *Красавчиков О. А.,* Юридические факты в советском гражданском праве. М., Госюриздат, 1958, с. 100-102.

օրենքով թույլատրված գործողությունների բացակայություն: Այս դեպքում չի կարելի հերքել կամքի առկայությունը (խոսքը կամքի բացակայության մասին չէ), այս դեպքում բացակայում է կամքի դրական արտահայտումը: Անգործության հիմքում ընկած է կամքը, որն արտահայտվում է վարքագծի որոշակի ակտ կատարելուց կամային, նպատակաուղղված կերպով հրաժարվելու մեջ[5]:

Տեսության մեջ և գործնականում հաճախ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու վերաբերյալ կամքի արտահայտման եղանակների նուրբ տարբերություններն անտեսվում են, մասնավորապես կարևորություն չի տրվում այն հարցին, թե օրենսդիրը ինչպես է ձևակերպել իրավական նորմի փաստակազմը՝ «համաձայնություն ներկայացնելո՞ւ», թե՞ «չներկայացնելու» ձևաչափով:

Օրինակ՝ տեսության մեջ նշվում է, որ «քրեական հետապնդումը դադարեցնելու դեմ առարկության բացակայություն» և «քրեական հետապնդումը դադարեցնելու համաձայնություն» հասկացությունները նույնական են[6], սակայն այս մոտեցումը վիճելի է, քանի որ չի պարզաբանվում «քրեական հետապնդումը դադարեցնելու դեմ առարկության բացակայություն» ասելով նկատի ունեն միայն *պոզիտիվ* եղանակով առարկության բացակայության մասին հայտնելը (օրինակ՝ մեղադրյալը գրավոր հայտնում է, որ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու դեմ *առարկություն չունի* կամ միջնորդություն է ներկայացնում քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին), թե՞ առարկության բացակայություն են համարում նաև իրավիճակի (քրեական հետապնդումը դադարեցնելու հնարավորության և իրենց իրավունքների) մասին տեղեկացված անձի *լռությունը* (առարկություն չներկայացնելը):

ՀՀ Վճռաբեկ դատարանն իր պրակտիկայում ևս անուշադրության է մատնել «համաձայնություն ներկայացնելու» և «առարկություն չներկայացնելու» ձևակերպումների նուրբ տարբերությունները: Այսպես՝ 1998 թ. ՀՀ ՔրԴՕ 35-րդ հոդվածի 6-րդ մասը ձևակերպված էր հետևյալ կերպ. «(...) քրեական հետապնդման դադարեցում չի թույլատրվում, եթե դրա **դեմ առարկում է մեղադրյալը»** (ընդգծումը՝ իմ): ՀՀ Վճռաբեկ դատարանը թիվ ԳԴ5/0022/01/10 գործով 20.10.2011 թ. որոշմամբ վաղեմության ժամկետն անցած լինելու հիմքով քրեական հետապնդումը դադարեցնելու վերաբերյալ արտահայտած իրավական դիրքորոշումներում «առարկել - չառարկել» օրենսդրական ձևակերպումների փոխարեն օգտագործել է «մեղադրյալի համաձայնություն» ձևակերպումը.

« (...) քրեադատավարական օրենքը վաղեմության ժամկետն անցնելու հիմքով քրեական պատասխանատվությունից ազատելու պարտադիր նախապայման է դիտում մեղադրյալի **համաձայնությունը**, որի բացակայությունը ենթադրում է վարույթի շարունակում ընդհանուր կարգով» (ընդգծումը՝ իմ):

Թեև օրենքում օգտագործվում էր «դրա դեմ առարկում է մեղադրյալը» ձևակերպումը, ՀՀ Վճռաբեկ դատարանը դրա փոխարեն ներմուծել է «մեղադրյալի համաձայնություն» ձևակերպումը (տե՛ս նաև ՀՀ Վճռաբեկ դատարանը թիվ ԵԿԴ/0180/01/15 գործով 30.08.2017 թ. որոշումը)[7]:

Այսպիսով՝ քննարկվող հարցի համատեքստում «*պոզիտիվ համաձայնություն*» և «*առար-*

[5] *Артамонова Е. А.*, Волеизъявление обвиняемого в уголовном судопроизводстве: монография. М., Юрлитинформ, 2019, с. 118-119.

[6] *Смолькова И. В.*, Признание обвиняемым своей вины: доказательственное и правовое значение. М., Юрлитинформ, 2017, с. 308.

[7] ՀՀ Վճռաբեկ դատարանը թիվ ԵԿԴ/0121/11/14 գործով 27.03.2015 թ. որոշմամբ «համաձայնություն» եզրույթի հետ միասին օգտագործել է «առարկություն» եզրույթը:

կություն (անհամաձայնություն) չներկայացնել» ձևակերպումների տարբերակումն ունի սկզբունքային նշանակություն:

Եթե իրավական նորմում կամքի արտահայտումը ձևակերպվել է *պոզիտիվ* եղանակով արտահայտած համաձայնության ձևաչափով, ապա պահանջվում է անձի պոզիտիվ կամահայտնություն, այսինքն՝ անձը պետք է գրավոր, բանավոր կամ մեկ այլ ձևով հստակ արտահայտի իր կամքը (համաձայնությունը կամ անհամաձայնությունը)[8]: Իրավական նորմի՝ պոզիտիվ համաձայնություն պահանջող հիպոթեզի պարագայում իրավական հետևանքը վրա է հասնում, եթե առկա է անձի պոզիտիվ եղանակով արտահայտած համաձայնությունը: Ենթադրենք իրավական նորմը ձևակերպված է հետևյալ կերպ՝ «քրեական հետապնդումը կարող է դադարեցվել, եթե անձը համաձայն է դրա հետ»: Այս դեպքում կամքի արտահայտման միակ եղանակն անձի պոզիտիվ (գրավոր, բանավոր կամ այլ տեսանելի) ձևն է: Եթե անձը քրեական հետապնդումը դադարեցնելու վերաբերյալ պոզիտիվ եղանակով կամք չի հայտնում, ապա քրեական հետապնդումը չի կարող դադարեցվել, քանի որ բացակայում է նորմի հիպոթեզը՝ անձի համաձայնությունը:

Եթե իրավական նորմում կամքի արտահայտումը ձևակերպվել է *առարկություն (անհամաձայնություն) չներկայացնելու* ձևաչափով, ապա առարկության բացակայությունը կարող է արտահայտվել երկու եղանակով՝

1) պոզիտիվ կամահայտնությամբ, որից տեսանելի է կամքի բովանդակությունը, օրինակ՝ իրավասու մարմնին հասցեագրված նամակում մեղադրյալը հայտնում է, որ չի առարկում քրեական հետապնդումը դադարեցնելու դեմ,

2) լռությամբ, որից թեև կամքի բովանդակությունը ուղղակիորեն տեսանելի չէ, սակայն դրանից հնարավոր է անել որոշակի եզրահանգումներ: Օրինակ՝ *իրավիճակի մասին տեղեկացված անձը*[9] գրավոր կամ այլ կերպ առարկություն չի հայտնում, որի դեպքում նրա լռությունը համարվում է որպես առարկության բացակայություն (լռությունը հավասարեցվում է առարկություն չունենալուն): Այս ձևակերպման դեպքում մեղադրյալի լռությունն իրավական հետևանք է առաջացնում ոչ թե անմիջապես, այլ լռության փաստից բխեցվող՝ չառարկելու մասին եզրահանգման միջոցով[10]:

Սովորաբար անձի լռությունը per se ոչինչ չի արտահայտում[11], սակայն «քրեական հետապնդումը դեմ լռությամբ չառարկել» ձևակերպման ներքո նկատի ունենք այն իրավիճակները, երբ մեղադրյալի լռությունից *բխեցվում է* քրեական հետապնդումը դադարեցնելու դեմ

[8] «Նեգատիվ կամ պոզիտիվ կամահայտնություն» ձևակերպման մեջ «նեգատիվ» կամ «պոզիտիվ» բառերն օգտագործվում են ոչ թե կամքի բովանդակությունը (համաձայնությունը կամ անհամաձայնությունը) բնորոշելու, այլ կամքի արտահայտման եղանակները, ձևերը բնորոշելու համար:

[9] Առարկություն (անհամաձայնություն) չներկայացնելը կարելի է համարել լռելյայն համաձայնություն, եթե անձը *պատշաճ տեղեկացված է եղել* իրավիճակի մասին և առարկություն չի ներկայացրել: Իրավիճակի մասին չտեղեկացված անձի կողմից առարկություն չներկայացնելը չի կարող համարվել լռելյայն համաձայնություն: Ենթադրենք օրենքը սահմանում է, որ քրեական հետապնդումը կարելի է դադարեցնել, եթե մեղադրյալը չի առարկում դրա դեմ: Այս պարագայում, եթե մեղադրյալը տեղեկացված չէ քրեական հետապնդման կամ այն դադարեցնելու դատախազի մտադրության մասին, ապա առարկություն չներկայացնելը չի կարող դիտվել որպես քրեական հետապնդումը դադարեցնելու վերաբերյալ լռելյայն համաձայնություն:

[10] *Гамбарян А. С.,* Правовые режимы молчания и фиктивных выводов, вытекающих из него // Журнал российского права, 2019, № 12, с. 19-29, Молчание в праве (доктрина, практика и техника): монография. Под ред. А. С. Гамбаряна. М., Юрлитинформ, 2021, с. 239-247.

[11] *Гамбарян А. С.,* Отказ от субъективного права молчанием (tacit waiver) // Теория и практика общественного развития, 2018, № 4, с. 67-71, *Гамбарян А. С.,* Отказ от процессуальных субъективных прав молчанием // Трансформация и цифровизация правового регулирования общественных отношений в современных реалиях и условиях пандемии: коллективная монография / Под ред. И.В. Воронцовой. - Казань: Отечество, 2020, с. 270-277.

չառարկելու մասին *ենթադրյալ եզրահանգում*:

Այսպիսով, եթե քրեական հետապնդումը դադարեցնելու համար պահանջվում է անձի համաձայնությունը, ապա դա պետք է հասկանալ անձի պոզիտիվ եղանակով արտահայտված համաձայնությունը, իսկ եթե օրենքում պարզապես օգտագործված է «առարկություն չներկայացնել» ձևակերպումը, ապա մեղադրյալը կարող է մի դեպքում պոզիտիվ (ուղղակի) եղանակով հայտնել քրեական հետապնդումը դադարեցնելու դեմ չառարկելու մասին, մեկ այլ դեպքում մեղադրյալը, տեղեկացված լինելով քրեական հետապնդումը դադարեցնելու հնարավորության մասին, կարող է հետապնդումը դադարեցնելու վերաբերյալ որևէ դիրքորոշում չհայտնել, պարզապես լռել, որից բխեցվում է քրեական հետապնդումը դադարեցնելու դեմ չառարկելու մասին եզրահանգումը:

2. Առարկության չներկայացնելը որպես քրեական հետապնդումը դադարեցնելու պայման

ՀՀ ՔրԴՕ 12-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ մասերով սահմանված կարգավորման պարագայում գործում է հետևյալ տրամաբանությունը. առկա է քրեական հետապնդումը բացառող հանգամանք (օրինակ՝ համաներումը և այլն), սակայն օրենքը թույլ է տալիս շարունակել քրեական վարույթը միայն այն պայմանով, որ անձն առարկում է քրեական հետապնդումը դադարեցնելու դեմ, այն պատճառով, որ ինքը չի կատարել իրեն մեղսագրվող արարքը: Այսինք՝ ընտրվել է ոչ թե «համաձայն է քրեական հետապնդումը դադարեցնելու հետ» ձևաչափը, այլ «չի առարկում դրա դեմ» ձևաչափը:

ՀՀ ՔրԴՕ 12-րդ հոդվածի 1-ին մասի 10-րդ, 12-14-րդ կետերով նախատեսված հանգամանքների առկայությունը քրեական հետապնդումը բացառող չէ, եթե՝

1) մահացածի օրինական ներկայացուցիչն առարկում է հետապնդումը դադարեցնելու դեմ այն հիմքով, որ մահացածը չի կատարել իրեն մեղսագրվող արարքը,

2) հետապնդման ենթակա անձն ինքն առարկում է հետապնդումը դադարեցնելու դեմ այն հիմքով, որ չի կատարել իրեն մեղսագրվող արարքը:

Իսկ ինչպես պետք է վարվել այն դեպքում, երբ անձը քրեական հետապնդումը դադարեցնելու դեմ պոզիտիվ եղանակով առարկություն չի հայտնում, քրեական հետապնդումը դադարեցնելու վերաբերյալ դիրքորոշում չի հայտնում (լռում է):

ՀՀ ՔրԴՕ 12-րդ հոդվածի 4-րդ մասի կիրառման վերաբերյալ դատախազությունում ձևավորվել է այնպիսի մոտեցում, ըստ որի՝ եթե անձն իր նկատմամբ ոչ ռեաբիլիտացնող հիմքերի առկայության պայմաններում քրեական հետապնդումը դադարեցնելու վերաբերյալ դիրքորոշում չի հայտնում, ապա հետապնդումը չպետք է դադարեցվի և վարույթը պետք է շարունակվի ընդհանուր կարգով: Այսպես, ՀՀ գլխավոր դատախազը պատգամավորի նկատմամբ հետապնդում հարուցելու թույլտվություն ստանալու ժամանակ ՀՀ ազգային ժողովում նշել է.

«Այն դեպքերում, երբ անձն իր նկատմամբ ոչ արդարացնող հիմքերի առկայության պայմաններում դիրքորոշում չի հայտնում, ապա հետապնդումը չպետք է դադարեցվի և վարույթը պետք է շարունակվի ընդհանուր կարգով»[12]:

ՀՀ ՔրԴՕ 12-րդ հոդվածի 4-րդ մասի նման մեկնաբանությունը կարող է պայմանավորված լինել այն հանգամանքով, որ չեն տարբերակվում կամքի արտահայտման եղանակները, անտեսվում են «համաձայնություն - առարկություն - չառարկել» ձևակերպումների նուրբ տար-

[12] Տես ՀՀ գլխավոր դատախազ Ա. Վարդապետյանի կողմից ՀՀ ԱԺ պատգամավոր Սեյրան Օհանյանի նկատմամբ քրեական հետապնդում հարուցելու թույլտվության հարցի վերաբերյալ 2023 թվականի փետրվարի 7-ի ելույթը: // https://www.youtube.com/watch?v=fapHQmr51_Q

բերությունները:

ՀՀ ՔրԴՕ 12-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ մասերում ընտրվել է կամքի արտահայտման՝ ոչ թե պոզիտիվ համաձայնության, այլ «առարկել – չառարկ» ձևաչափը, քանի որ այդ նորմերում օգտագործվում է « (...) եթե անձն առարկում է դրա դեմ այն հիմքով, որ (...)» ձևակերպումը: Սա նշանակում է, որ առարկության չներկայացնելը կարող է արտահայտվել ինչպես պոզիտիվ կամահայտնությամբ (օրինակ՝ մեղադրյալը հայտնում է, որ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու դեմ առարկություն չունի կամ միջնորդություն է ներկայացնում քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին), այնպես էլ լռությամբ, երբ իրավիճակի մասին տեղեկացված անձը գրավոր կամ այլ կերպ առարկություն չի ներկայացնում քրեական հետապնդումը դադարեցնելու դեմ, որի պարագայում լռությունը հավասարեցվում է քրեական հետապնդումը դադարեցնելու դեմ չառարկելուն (լռելյան համաձայնություն):

Այլ կերպ ասած՝ քրեական վարույթը շարունակելու համար պարտադիր պայման է տվյալ անձի (կամ նրա ներկայացուցչի) կողմից ակտիվ առարկության հայտնելը: Եթե անձը պոզիտիվ եղանակով չի առարկում քրեական հետապնդումը դադարեցնելու դեմ, ապա քրեական հետապնդումը դադարեցվում է: Քրեական հետապնդումը դադարեցվում է նաև այն դեպքում, երբ անձը քրեական հետապնդումը դադարեցնելու դեմ առարկություն պոզիտիվ եղանակով չի հայտնում (լռում է, առարկելու վերաբերյալ դիրքորոշում չի հայտնում), ապա այդ լռությունը հավասարեցվում է չառարկելուն: Այսինքն՝ գործում է ընդհանուր կանոնը՝ քրեական հետապնդումը ենթակա է դադարեցման:

Այս բարդ ձևակերպումներով հարցը ավելի պարզ ներկայացնելու համար նշենք, որ ՀՀ ՔրԴՕ 12-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ մասերը շահագրգիռ անձին ըստ էության տալիս են ընտրության երկու տարբերակ՝ առարկելու և չառարկելու:

Քրեական հետապնդումը դադարեցնելու դեմ առարկելու տարբերակն ընտրելու դեպքում անձը պահանջում է, որ իր մեղադրանքը քննվի դատարանում, որպեսզի փաստական տվյալներով ապացուցվի իր անմեղությունը կամ, ըստ օրենքի տերմինաբանության, որպեսզի պաշտոնապես հաստատվի, որ ինքը չի կատարել իրեն մեղսագրվող արարքը:

Քրեական հետապնդումը դադարեցնելու դեմ չառարկելու տարբերակն ընտրելու դեպքում անձը հրաժարվում է դատական քննությունից և չի առարկում (այդ թվում՝ լռության եղանակով), որ հետապնդումը դադարեցվի ոչ ռեաբիլիտացնող հիմքով: Նա նախընտրում է ավարտել գործընթացը՝ առանց իրեն մեղսագրվող արարքը կատարելու վերաբերյալ հարցը կամ անմեղության հարցը լուծելու:

Կարևոր է ընդգծել, որ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու դեմ չառարկելու տարբերակի դեպքում քրեական հետապնդումը դադարեցնելու վերաբերյալ անձի պոզիտիվ եղանակով արտահայտված կամքից կամ նրա լռությունից եզրահանգում է կատարվում բացառապես քրեական հետապնդումը դադարեցնելու դեմ առարկություն չունենալու մասին, սակայն ոչ թե իրեն մեղսագրվող արարքը կատարելու համաձայնության կամ այսպես կոչված «մեղքի ընդունման» մասին»: Պատկերավոր ասած՝ լռությունը = քրեական հետապնդումը դադարեցնելու դեմ չառարկելուն, սակայն՝ լռությունը ≠ մեղսագրվող արարքը կատարելու մասին համաձայնության:

3. Քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին միջնորդություն ներկայացնելը

Գործնականում, քրեական հետապնդումը դադարեցնելու հիմքերի առկայության դեպքում, մեղադրյալն է միջնորդություն ներկայացնում քրեական հետապնդումը դադարեցնե-

լու մասին[13]: Քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին մեղադրյալի միջնորդությունը նշանակում է, որ նա պոզիտիվ եղանակով կամք է հայտնում այն մասին, որ նա չի առարկում քրեական հետապնդումը դադարեցնելու դեմ, սակայն դա չի նշանակում, որ նա այդ միջնորդությամբ համաձայնվում է մեղսագրվող արարքը կատարելու հետ: Անձը կարող է լիովին համոզված լինել իր անմեղության մեջ, չընդունել իրեն մեղսագրվող արարքը կատարելու մեղադրանքը, բայց միջնորդել դադարեցնել հետապնդումը վաղեմության ժամկետի պատճառով, եթե դա իր և իր փաստաբանի գնահատմամբ առավել նպատակահարմար ռազմավարություն է: Այս ընտրության վրա կարող են ազդել տարբեր գործոններ, որոնք չեն ենթադրում մեղսագրվող արարքի կատարման ընդունում, օրինակ՝ դատական քննության ձգձգումներից և հոգեբանական լարվածությունից խուսափելու ցանկությունը, ֆինանսական և ժամանակային ռեսուրսների խնայողությունը, հանրային ուշադրությունից խուսափելու ձգտումը և այլն:

Հետապնդումը դադարեցնելու մասին միջնորդություն ներկայացնելու փաստից որևէ կերպ չի կարելի եզրակացնել, որ մեղադրյալն ընդունում է իրեն մեղսագրվող արարքի կատարումը: Քննարկվող հարցի տեսանկյունից, հետապնդումը դադարեցնելու մասին միջնորդությունը և մեղսագրվող արարքը կատարելը սկզբունքորեն տարբեր իրավիճակներ են: Եթե անձը չի առարկում քրեական հետապնդումը դադարեցնելու դեմ, այդ թվում՝ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին միջնորդություն ներկայացնելու եղանակով, ապա ՀՀ ՔրԴՕ 12-րդ հոդվածի 4-րդ մասը (նորմի փաստակազմի առաջին պայմանի բացակայության հիմքով) արդեն իսկ ենթակա չէ կիրառման, ուստի ՀՀ ՔրԴՕ 12-րդ հոդվածի 4-րդ մասի երկրորդ պայմանը՝ «մեղսագրվող արարքը չկատարելու» պայմանը քննարկելու հերթին չի հասնում:

Այս մոտեցման ընդդիմախոսները պնդում են, որ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու դեմ առարկելու մեղադրյալի միակ պատճառը կարող է լինել մեղսագրվող արարքը չկատարելը, հետևաբար, հետապնդումը դադարեցնելու դեմ չառարկելը նշանակում է, որ մեղադրյալն ընդունում է իրեն մեղսագրվող արարքը: Այս պնդումը «հակառակ եզրահանգման» (argumentum a contrario) տրամաբանական կանոնի սխալ կիրառման արդյունք է: Ըստ էության, մեր ընդդիմախոսները նշում են, որ եթե իրեն մեղսագրվող արարքը չկատարելու հիմքով ներկայացվող քրեական հետապնդումը դադարեցնելու դեմ առարկելը հանգեցնում է «B» հետևանքի (քրեական վարույթի շարունակում), ապա քրեական հետապնդումը դադարեցնելու դեմ չառարկելը պետք է հանգեցնի «ոչ-B» հետևանքի (քրեական հետապնդման դադարեցում), նաև լրացուցիչ ենթադրության՝ իրեն մեղսագրվող արարքի ընդունման: Սակայն քրեական հետապնդումը դադարեցնելու դեմ չառարկելը հանգեցնում է միայն և միայն մեկ իրավական հետևանքի՝ քրեական հետապնդման դադարեցման:

Գործնականում քրեական հետապնդումը դադարեցնելու վերաբերյալ ուղիղ արտահայտված համաձայնությունը մեկնաբանվում է այնպես, որ անձն համաձայն է նաև քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին որոշման մեջ նկարագրված փաստական հանգամանքների հետ: Օրինակ՝ երբեմն քաղաքացիական դատավարությունում քրեական հետապնդումը դադարեցնելու վերաբերյալ պոզիտիվ եղանակով արտահայտված կամքին տրվում է իրավական (ապացուցողական) նշանակություն, այն մեկնաբանվում է այնպես, որ մեղադրյալը համաձայն է նաև քրեական հետապնդումը դադարեցնելու որոշման մեջ նկարագրված հանգամանքների հետ: Այսպես՝ թիվ ՎԴ2/0085/05/08 քաղաքացիական գործով 19.05.2008 թ. վճռով դատարանը հաստատված է համարել և վճռի հիմքում է դրել հետևյալ հանգամանքը.

[13] Կրկին նշենք, որ նման միջնորդություն ներկայացնելը իրականության մեջ ոչինչ չի փոխում, քանի որ իրավասու մարմինը ի պաշտոնե պարտավոր է հետապնդումը դադարեցնել, եթե ակնհայտորեն առկա է հետապնդումը դադարեցնելու ոչ հայեցողական հիմք:

«Է. Բ-ի նկատմամբ հարուցված քրեական գործի վարույթը 07.02.2006 թ. կարճվել է ՀՀ անկախության հռչակման 15-րդ տարեդարձի կապակցությամբ համաներման ակտի հիման վրա, որից **առաջ նա համաձայնություն է տվել** գործի վարույթը կարճելուն և քրեական հետապնդում չիրականացնելուն (ընդգծումը՝ հեղ.): Քրեական գործի վարույթը կարճելու մասին որոշման մեջ նշվում է, որ քննությամբ հաստատված է համարվել այն հանգամանքը, որ Է. Բ-ն անձամբ և իր ներկայացուցիչների միջոցով 2004–2005 թթ. ընթացքում Իրանի Իսլամական Հանրապետություն է արտահանել տարբեր տրամաչափի պողպատյա խողովակներ, սակայն ներկայացված հարկային հաշվետվություններում և հարկման հիմք համարվող փաստաթղթերում ակնհայտ խեղաթյուրված տվյալներ մտցնելու միջոցով խուսափել է պետական բյուջե վճարել խոշոր չափի գումար»:

Նշված քաղաքացիական գործով դատարանը, ըստ էության, շեշտել է այն, որ անձը, համաձայնություն տալով կարճելու քրեական գործով վարույթը, միաժամանակ համաձայնվել է քրեական գործի վարույթը կարճելու որոշման մեջ նշված հանգամանքների հետ:

Որպեսզի քրեական հետապնդումը դադարեցնելու վերաբերյալ մեղադրյալի արտահայտած կամքը հետագայում քաղաքացիական դատավարությունում չօգտագործվի նրա դեմ, առաջարկվում են հետևյալ ռազմավարությունները:

Եթե ընտրվել է քրեական հետապնդումը դադարեցնելու վերաբերյալ պոզիտիվ եղանակով կամք արտահայտելու ռազմավարությունը, ապա անհրաժեշտ է խուսափել քրեական դատավարության ընթացքում քրեական հետապնդումը դադարեցնելու վերաբերյալ ուղիղ եղանակով *համաձայնություն* հայտնելուց: Դրա փոխարեն պետք է ընտրել քրեական հետապնդման վերաբերյալ պոզիտիվ եղանակով *չառարկելու տարբերակը*, օրինակ՝ մեղադրյալը հայտնում է, որ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու դեմ առարկություն չունի կամ միջնորդություն է ներկայացնում քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին: Ընդ որում, դիմումում կամ միջնորդությունում պետք է հստակ նշել, որ դիմումը կամ միջնորդությունը քրեական հետապնդումը դադարեցնելու դեմ չառարկելու մասին է, ոչ թե՝ մեղսագրվող արարքի ընդունման կամ փաստական հանգամանքների ճանաչման:

Առավել անվտանգ ռազմավարությունը քրեական հետապնդումը դադարեցնելու դեմ լռությամբ չառարկելու տարբերակն է, այսինքն՝ ի պատասխան քննիչի հարցադրմանը մեղադրյալը քրեական հետապնդումը դադարեցնելու դեմ չառարկելու վերաբերյալ ուղիղ կամք չի հայտնում, նա լռում է, ինչը նշանակում է, որ նա ոչ դեմ է, ոչ էլ կողմ, սակայն մեղադրյալի լռությունից *բխեցվում է* քրեական հետապնդումը դադարեցնելու դեմ չառարկելու մասին ենթադրյալ եզրահանգում, որի պայմաններում քրեական հետապնդումը ենթակա է դադարեցման:

Նման ռազմավարության ընտրության պայմաններում քրեական հետապնդումը դադարեցնելը քաղաքացիական գործերով որևէ դեպքում չի կարող ունենալ իրավական (ապացուցողական) նշանակություն, իսկ քաղաքացիական վեճը քննող դատարանը՝ մեղադրյալի լռությունը չի կարող հավասարեցնել հետապնդումը դադարեցնելու որոշման մեջ նկարագրված հանգամանքների վերաբերյալ մեղադրյալի համաձայնության հետ: Այս իրավիճակը նման է ամերիկյան իրավունքում հայտնի «nolo contendere»–ի հետևանքներին, որի հիմքում ընկած է «չեմ ցանկանում վիճել», «չեմ ցանկանում վիճարկել» լատինական արտահայտությունը: Ամերիկյան իրավունքում nolo contendere առկա է այն դեպքում, երբ մեղադրյալը մեղքը չի ընդունում, բայց նաև չի վիճարկում այն[14]: Այս դեպքում մեղադրյալը չի ցանկանում մասնակցել

[14] Տես *Ղամբարյան Ա.*, Լռությունը իրավունքում (համատեսական և քրեադատավարական տեսանկյունները):

մրցակցային դատավարությանը, սակայն տեխնիկապես չի հայտարարում մեղքն ընդունելու մասին: «Nolo contendere»-ի հայտարարության[15] հիմնական առավելությունն այն է, որ մեղադրանքը չվիճարկելու մասին հայտարարությունից ենթադրաբար բխող մեղքի ընդունումը, ի տարբերություն մեղքն ընդունելու մասին հայտարարության, քաղաքացիական հայցը քննելիս իրավախախտման որևէ տարրի ապացուցման համար անթույլատրելի է[16]:

Եզրակացություն

ՀՀ ՔրԴՕ 12-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ մասերի ճիշտ կիրառման համար սկզբունքային նշանակություն ունի «համաձայնություն» և «առարկության բացակայություն» հասկացությունների տարանջատումը: Օրենսդրական «չառարկել» ձևակերպումը նշանակում է, որ անձի լռությունը դիտվում է որպես քրեական հետապնդումը դադարեցնելու դեմ առարկություն չունենալու արտահայտություն, և այն չի կարող հավասարեցվել մեղքի ընդունմանը կամ մեղսագրվող արարքի հետ համաձայնությանը:

Ամփոփագիր: Հոդվածում քննարկվում է քրեական հետապնդումը դադարեցնելու դեմ առարկելու իրավական ինստիտուտը: Հեղինակները վերլուծում են քրեական հետապնդումը դադարեցնելու վերաբերյալ շահագրգիռ անձանց կամքի արտահայտման եղանակները՝ տարանջատելով պոզիտիվ և նեգատիվ կամահայտնությունը, ինչպես նաև «համաձայնություն» և «առարկության բացակայություն» հասկացությունների միջև եղած տարբերությունը:

Հատուկ ուշադրություն է դարձվում այն դեպքերին, երբ քրեական հետապնդումը դադարեցվում է ոչ ռեաբիլիտացնող հիմքերով (օրինակ՝ մահ, համաներում, ապաքրեականացում): Հեղինակները պարզաբանում են, որ օրենսդրական «չառարկել» ձևակերպումը նշանակում է, որ անձի լռությունը պետք է դիտվի որպես քրեական հետապնդումը դադարեցնելու դեմ առարկություն չունենալու արտահայտություն, ինչը չի նշանակում մեղսագրվող արարքի հետ համաձայնություն: Այս համատեքստում վերլուծվում է նաև ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի իրավական դիրքորոշումը և դատախազության մոտեցումը:

Հոդվածում առանձնակի կարևորություն է տրվում քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին միջնորդության իրավական հետևանքներին և դրա հնարավոր ազդեցությանը քաղաքացիական դատավարությունում: Հեղինակները ներկայացնում են այն ռազմավարությունները, որոնք թույլ կտան խուսափելու այնպիսի իրավիճակներից, երբ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու վերաբերյալ մեղադրյալի արտահայտած կամքը հետագայում քաղաքացիական դատավարությունում օգտագործվում է իր դեմ, և զուգահեռներ են անցկացնում ամերիկյան իրավունքում հայտնի «nolo contendere» ինստիտուտի հետ:

Annotation. The article examines the legal institution of objecting to the termination of criminal prosecution. The authors analyze the methods by which interested parties express their will regarding the termination of criminal prosecution, distinguishing between positive and negative expressions of will, as well as the differences between the concepts of “consent” and “absence of objection.”

Special attention is paid to cases where criminal prosecution is terminated on non-rehabilitative grounds (e.g., death, amnesty, decriminalization). The authors clarify that the legislative formulation “not to object” means that a person’s silence should be regarded as an expression of having no objection to the termination of criminal prosecution, which does not imply agreement with the imputed act. In this context, the legal position of the RA

Երևան, Տիգրան Մեծ, 2020, էջ 108-109:

[15] Ի տարբերություն լռության, nolo contendere-ը մեղադրյալի ակտիվ, պոզիտիվ եղանակով հայտարարությունն է: Այն չի ենթադրում լռություն: Մեղադրյալը դատարանում հստակ հայտարարում է, որ չի ընդունում մեղքը, բայց չի վիճարկելու մեղադրանքը:

[16] Уильям Бернам. Правовая система США. Пер. с англ. 3-й выпуск. М., Новая юстиция, 2006, с. 466.

Court of Cassation and the approach of the prosecutor's office are also analyzed.

The article places particular importance on the legal consequences of a motion to terminate criminal prosecution and its potential impact on civil proceedings. The authors present strategies designed to prevent situations where the defendant's expression of will regarding the termination of criminal prosecution is subsequently used against them in civil proceedings and draw parallels with the "nolo contendere" institution known in American law.

Аннотация. В статье исследуется правовой институт возражения против прекращения уголовного преследования. Авторы анализируют формы волеизъявления заинтересованных лиц в контексте прекращения уголовного преследования, разграничивая позитивное и негативное волеизъявление, а также содержание понятий «согласие» и «отсутствие возражения».

Особое внимание уделяется прекращению уголовного преследования по нереабилитирующим основаниям, включая смерть обвиняемого, амнистию и декриминализацию деяния. Авторы обосновывают, что используемая законодателем формулировка «не возражать» предполагает возможность признания молчания лица отсутствием возражений против прекращения уголовного преследования, однако такое поведение не может рассматриваться как признание вины либо согласие с предъявленным обвинением. В данном контексте анализируются также правовые позиции Кассационного суда Республики Армения и подходы органов прокуратуры.

Отдельное внимание уделяется правовым последствиям ходатайства о прекращении уголовного преследования и его возможному влиянию на последующее гражданское судопроизводство. Авторы предлагают правовые механизмы, направленные на предотвращение ситуаций, при которых волеизъявление обвиняемого о прекращении уголовного преследования может впоследствии использоваться против него в гражданском процессе, а также проводят сравнительно-правовой анализ с институтом *nolo contendere*, известным американскому праву.

Բանալի բառեր *- քրեական հետապնդման դադարեցում, ոչ ռեաբիլիտացնող հիմքեր, կամքի արտահայտում, առարկություն, լռություն, համաձայնություն, մեղադրյալի իրավունքներ, nolo contendere:*

Keywords: *termination of criminal prosecution, non-rehabilitative grounds, expression of will, objection, silence, consent, rights of the accused, nolo contendere.*

Ключевые слова: *прекращение уголовного преследования, нереабилитирующие основания, волеизъявление, возражение, согласие, молчание, права обвиняемого, nolo contendere.*

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. Ղամբարյան Ա., Լռությունը իրավունքում (համատեսական և քրեադատավարական տեսանկյուններ): Երևան, Տիգրան Մեծ, 2020, 312 էջ:

2. Артамонова Е. А., Волеизъявление обвиняемого в уголовном судопроизводстве: монография. М.: Юрлитинформ, 2019. 330 с.

3. Гамбарян А. С., Отказ от процессуальных субъективных прав молчанием // Трансформация и цифровизация правового регулирования общественных отношений в современных реалиях и условиях пандемии: коллективная монография / Под ред. И.В. Воронцовой. - Казань: Отечество, 2020, с. 270-277.

4. Гамбарян А. С., Отказ от субъективного права молчанием (tacit waiver) // Теория и практика общественного развития. 2018, № 4, с. 67-71.

5. Гамбарян А. С., Правовые режимы молчания и фиктивных выводов, вытекающих из него // Журнал российского права, 2019, № 12, с. 19-29.

6. Красавчиков О. А., Юридические факты в советском гражданском праве. М.: Госюриздат, 1958. 183 с.
7. Молчание в праве (доктрина, практика и техника): монография. Под ред. А. С. Гамбаряна. М., Юрлитинформ, 2021, 336 с.
8. Ойгензихт В. А., Воля и волеизъявление (Очерки теории, философии и психологии права) / Академия наук Таджикской ССР; Отв. Ред. академик АН Таджикской ССР С.А. Раджабов. Душанбе, 1983. 256 с.
9. Смолькова И. В. Признание обвиняемым своей вины: доказательственное и правовое значение. М.: Юрлитинформ, 2017. 432 с.
10. Уильям Бернам. Правовая система США. Пер. с англ. 3-й выпуск. М.: Новая юстиция, 2006. 1211 с.
11. Эннекцерус Л., Курс германского гражданского права. Том I, полутом 2: Введение и общая часть. Под ред. Д. М. Генкина и проф. И. Б. Новицкого. М.: Изд-во иностранной литературы, 1950. 483 с.

ՂԱՄԲԱՐՅԱՆ Ա. - Հայ-Ռուսական համալսարանի իրավունքի տեսության և սահմանադրական իրավունքի ամբիոնի վարիչ, ՀՀ պետական կառավարման ակադեմիայի պրոֆեսոր, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, ՀՀ վաստակավոր իրավաբան, էլհասցե՝ artur.ghambaryan@gmail.com:

ՉԱՊԱՆՅԱՆ Գ. - Հայ-Ռուսական համալսարանի քրեական իրավունքի և քրեական դատավարության ամբիոնի հայցորդ, ՀՀ փաստաբանների պալատի անդամ, փաստաբան, էլհասցե՝ advocate.chapanyan@gmail.com:

Ներկայացվել է խմբագրություն 27.03.2026 թ., տրվել է գրախոսության 27.03.2026 թ., երաշխավորվել է իրավ. գիտ. թեկնածու Զ. Հարությունյանի կողմից, ընդունվել է տպագրության 02.07.2026 թ.: